

ИНИЦИЈАТИВИТЕ НА НАТО И ЕУ ЗА РЕГИОНАЛНА СОРАБОТКА НА ЗЕМЈИТЕ ОД ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА

Андреј Илиев, Драге Петрески, Јанче Илиевски
Воена академија „Генерал Михаило Апостолски“- Скопје

АПСТРАКТ:

Овој труд ги анализира иницијативите на НАТО и Европската унија за регионална соработка на земјите од Југоисточна Европа како предуслов за воспоставување траен мир, економски просперитет, почитување на човековите и малцинските права и инструмент за евро-атлантска интеграција на земјите од Југоисточна Европа.

Во денешната светска и европска политичка агенда, регионализмот стана преовладувачки тренд.

Регионализмот денес, светот го дефинира пред сè врз база на темелни социо-економски врски, но сепак генерално постојат два пристапа на регионалниот идентитет.

Првиот регионален идентитет се фокусира врз база на културата, историското искуство и јазикот, а додека вториот е врз база на регионална заедница, односно современата демократска и политичка конструкција.

„Регионалната соработка“ претставува изнаоѓање заеднички општоприфатливи решенија во повеќе сфери и полиња, а во нашиов случај тоа се однесува на земјите од Југоисточна Европа.

На крајот резимираме дека земјите од Југоисточна Европа со засилена регионална соработка се стремат што побрзо да се интегрираат во НАТО и Европската унија, иако истите не треба да забораваат дека тоа е базичниот, односно „групниот предуслов“ за евро-атлантско интегрирање, а индивидуалните успеси на секоја земја поединечно е клучниот фактор за интеграција во НАТО и ЕУ.

Клучни зборови: НАТО, Европска унија, интеграција, регионална соработка, Југоисточна Европа

THE INITIATIVES ON NATO AND EU FOR REGIONAL COOPERATION IN THE COUNTRIES OF SOUTHEASTERN EUROPE

ABSTRACT

This paper analyzes the initiatives of NATO and the European Union for regional cooperation in Southeast Europe as a precondition for lasting peace, economic prosperity, respect for human and minority rights and an instrument for Euro-Atlantic integration of Southeast Europe.

In today's world and European political agenda, regionalism has become a prevailing trend.

The world today determined the regionalism on the basis of thorough socio-economic ties, but generally there are two approaches to regional identity.

The first focuses on regional identity based on cultural, historical experience and language, while the second is based on regional community that contemporary democratic and political construction.

"Regional cooperation" represents a common finding of generally acceptable solutions in many areas and fields treated in our case it refers to the countries of Southeast Europe.

At the end summarize the Southeast Europe with enhanced regional cooperation as soon as possible to integrate in NATO and the European Union, although they should not forget that it is basic or "group precondition" for Euro-Atlantic integration and individual successes of each country individually is the key factor for integration into NATO and the EU.

Keywords: *NATO, European Union integration, regional cooperation, South-East Europe*

ВОВЕД

Воените конфликти кои се случуваат на тлото на Југоисточна Европа, во постконфликтниот период наметна нормализација катасторфалните последици од воените конфликти да се решаваат преку регионални иницијативи за соработка помеѓу земјите од овој регион.

Оние кои на индиректен начин првично ги започнаа иницијативите за регионална соработка на земјите од ЈИЕ беа надворешните фактори (САД, Европската унија и НАТО).

Регионалните иницијативи на НАТО и ЕУ се делат на: политичка, економска и воено-безбедносна сфера.

Во услови на сè поинтензивна глобализација која се отсликува во позитивните и негативните трендови во светот, што таа со себе ги носи, расте и значењето на регионалната и суб-регионалната соработка, што ги отсликува заедничките услови и предизвици за регионалните актери⁸².

Овие предизвици можат да се совладаат преку регионални иницијативи за економски развој и евро-атлантска интеграција на регионот на Југоисточна Европа, како важен предуслов за траен мир во регионот⁸³.

Ова што погоре го наведовме не е доволно за успешна регионална соработка доколку не постои политичка желба за соработка помеѓу земјите од Југоисточна Европа.

Во таа смисла, трудов ја промовира улогата на регионалната соработка во Југоисточна Европа, а особено во земјите на Западен Балкан, како предуслов за побрза евро-атлантска интеграција и одржлив развој на земјите од Југоисточна Европа.

Во тој контекст називот, Западен Балкан е термин кој Европската унија го користи за следниве балкански земји: Албанија, Босна и Херцеговина, Хрватска, Македонија, Црна Гора, Србија и Косово.

Базичниот обид за создавање услови за регионална соработка на земјите од Југоисточна Европа беше Пактот за стабилност на земјите од Југоисточна Европа формиран во текот на 1999 година како прва сеопфатна стратегија за превенција на конфликтите помеѓу земјите од Југоисточна Европа и пошироко.

Пактот за стабилност е формиран за да донесе траен мир, демократија и економски просперитет во Југоисточна Европа преку кохерентно и координирано дејствување, со приближување на земјите од регионот и други заинтересирани земји и меѓународни организации⁸⁴.

⁸² Јелица Миниќ и Јасмина Кроња, Регионална соработка за развој и Европска интеграција, Скопје, 2007, стр.7-8.

⁸³ Конференции за Превенција и човекова безбедност 2005-2007, Партнери во мир и превенција Регионална стабилност преку човекова безбедност, Скопје, 2008, стр. 48.

⁸⁴ Зоран Нацев, Димче Петровски, АРМ кон НАТО, Скопје, 2009, стр.153.

Тој востановува специфични механизми за координирање на нивните заеднички напори и обезбедува рамка за да се стимулира регионалната соработка во земјите на ЈИЕ и нивно побрзо интегрирање во европските и евроатлантските структури.

Секретаријатот на Пактот, кој се наоѓа во Брисел, беше организиран во три единици така што секоја од нив се занимава со прашањето на демократизацијата и човековите права, економската реконструкција, соработката и прашања во делокругот на националната и колективната безбедност на земјите од Југоисточна Европа.

На самиот почеток, работата на Пактот за стабилност, воглавно беше фокусирана на платформата за канализирање средства за реконструкција и координација на донаторските активности, фокусирајќи се на регионалната соработка, а подоцна таа еволуира во форум каде што земјите од регионот и меѓународните актери можеле да седат рамо до рамо каде на рамноправна основа ќе се идентификуваат заедничките проблеми и ќе се изготват заеднички стратегии за решавање.

Со цврста меѓународна поддршка на Пактот за стабилност е дозволено преку неговите механизми да ги убеди земјите од Југоисточна Европа да се вклучат во програмата за регионална соработка, која донесе и практична корист и подлабоко политичко разбирање.

Значаен напредок на земјите од Југоисточна Европа е остварен со текот на годините во политичките, економските и социјалните услови, кои се подобрија во целиот регион⁸⁵.

ИНИЦИЈАТИВИ НА ЕУ ЗА РЕГИОНАЛНА СОРАБОТКА НА ЗЕМЈИТЕ ОД ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА

Европската унија претставува регионална организација создадена заради остварување заеднички интереси на државите кои се во нејзиниот состав⁸⁶.

Нејзината политиката кон земјите од Југоисточна Европа е насочена кон перманентно, односно континуирано следење на потребите и интересите на овие земји кои во блиското минато беа жртви на војни поради верска и национална нетрпеливост.

Затоа, односите помеѓу Европската унија како колективен систем за безбедност и одбрана и земјите од Југоисточна Европа треба да ги погледнеме во констелација на историски факти кои го отворија патот за нивните понатамошни пријателски односи базирани на меѓусебна соработка, помош и поддршка.

Пред распаѓањето на Југославија, Европската унија имаше прилично развиени економски и политички односи со земјите од поранешна Југославија.

⁸⁵ SEECP, Budva Declaration of the 14th Meeting of the Heads of State and Government of the South East European Cooperation Process, Budva, June 30, 2011, p.7-8.

⁸⁶ Билјана Ванковска, Институции на Европската унија, Скопје, 2008, стр.26-27.

Трговијата во поранешната Југославија со земјите членки на Европската унија беше околу 44% од вкупните приходи во надворешната политика.

Во текот на седумдесеттите и осумдесеттите години на дваесеттиот век, поранешна Југославија беше меѓу 15-те најважни економски партнери на Европската унија.

Во текот на 1999 година Европската унија спроведе две регионални иницијативи, САП процесот (*Stabilisation and Association Process-SAP*) и Пактот за стабилност за земјите од Југоисточна Европа⁸⁷.

САП процесот имаше регионален приод кон Европската унија. Всушност овој процес им понуди на земјите од Југоисточна Европа базични перспективи за членство во Европската унија, со јасно дефинирани политички и економски услови.

Процесот на стабилизација и асоцијација во основа претставува билатерален однос на земјите од Југоисточна Европа со Европската унија.

Во основа, двете регионални иницијативи на Европската унија (Пактот за стабилност и Процесот за асоцијација и стабилизација) имаат идентични цели: воспоставување траен мир во регионот на Југоисточна Европа, безбедност, стабилност, економски развој и како краен предуслов перспективно членство во Европската унија, доколку освен добрата регионална соработка се исполнети сите останати критериуми кои ги бара Европската унија за земјите кандидати за членство во Унијата⁸⁸.

На предлог на Европската унија, групата Г8 на Самитот одржан во Келн на 10 јуни 1999 година се состанаа министрите за надворешни работи на државите членки на ЕУ, европската комисија, министрите за надворешни работи на Босна и Херцеговина, Албанија, Бугарија, Хрватска, Унгарија, Романија, Македонија, Словенија, Русија, Турција, САД, преставници од ОБСЕ, Советот на Европа, министрите за надворешни работи на Јапонија и Канада, преставници на ООН, УНХЦР, НАТО, ОБСЕ, ЗЕУ, Меѓународниот монетарен фонд, Светската банка, Европската инвестициска банка, Европската банка за обнова и развој и го усвоија Пактот за стабилност на Југоисточна Европа⁸⁹.

Покрај наведените земји, при усвојувањето на Пактот за стабилност присутни беа и други земји, така што вкупно учествуваа повеќе од 40 земји.

Пактот за стабилност се заснова врз процесот од Ројомон и врз регионалната соработка, но вклучува и други иницијативи, како што е на пример, американската иницијатива за соработка во Источна Европа (SECI) од 1996 година⁹⁰. Со ова Пактот за стабилност претставува сеопфатна рамка за координација на активностите на меѓународната заедница на кои целта им е предупредување за кризите. Ова е главниот

⁸⁷ Milica Delevic, *Regional cooperation in the Western Balkan, European union: Institut for security studies, 2007. p.41*

⁸⁸ Стојан Славески, Компаративна анализа на регионалните иницијативи во Југоисточна Европа, Современа македонска одбрана, бр.17,2008, стр.110-111.

⁸⁹ Трајан Бендевски, Право на Европската унија, Скопје,2001,стр.322-323.

⁹⁰ Вернер Вајденфелд, Волфганг Веселс, Европа од А до Ш, Прирачник за Европска интеграција,Скопје,2003, стр.405-406.

мотив за трансформацијата на Пактот за стабилност во Регионалниот совет за соработка⁹¹.

Регионалниот совет за соработка официјално беше основан на 27 февруари 2008 година во Софија, како наследник на Пактот за стабилност на земјите од Југоисточна Европа⁹². Транзициониот процес при преминот на Пактот за стабилност во Регионален совет за соработка создаде послини регионални врски и подобар менаџмент на иницијативите на земјите ЈИЕ⁹³.

Регионалниот совет за соработка претставува оперативен орган на Процесот за соработка во Југоисточна Европа⁹⁴. Истиот, својот делокруг на активности го фокусира на база на регионална соработка на просторот на Југоисточна Европа преку делување на регионална сопственост и иницијативи, кои силно го поддржуваат и трасираат патот на земјите од ЈИЕ кон евроатлантските и европските интеграции⁹⁵.

Клучната улога на Регионалниот совет за соработка е подготовка, организирање и создавање развојни проекти за целосен економско-социјален развој на земјите од ЈИЕ и за севкупен напредок на регионот на ЈИЕ.

Петте приоритетни области на Регионалниот совет за соработка, каде најповеќе се посветува внимание во делокругот на своите активности се:

- економскиот и социјален развој;
- енергетиката и инфраструктурата;
- правдата и внатрешните работи;
- безбедносната соработка на земјите членки на РСС;
- градењето на човековиот капитал, вклучувајќи ја овде и парламентарната соработка⁹⁶.

Во Советот за регионална соработка членуваат 45 земји, меѓународни организации и институции.

Регионалниот совет за соработка (РСС) има свој Секретаријат со седиште во Сараево (Босна и Херцеговина). Покрај својата главна канцеларија во Сараево, Секретаријатот има и канцеларија за врски со евроатлантските и европските институции во Брисел. РСС редовните состаноци со сите членки ги води еднаш годишно, а додека Организациониот одбор се состанува на секои три месеци. Организациониот одбор дава оперативни

⁹¹ Progres Report on Regional Ownership and Streamlining of Stability Pact Task Forces and Initiatives, 10 may 2007.

⁹² Recommendation for a Regional investment strategy, OECD, 2008, p.2.

⁹³ Final Report of the Special coordinator on Regional ownership and Streamlining of Stability Pact Task Forces and initiatives, Sofia, 27 february 2008, pp.2-3.

⁹⁴ www.stabilitypact.org

⁹⁵ Проспект на Совет за регионална соработка, Sarajevo, 2010, str.1-2; www.rcc.int

⁹⁶ Regional Cooperation Council Secretariat, Annual Report of the Secretary General of the Regional Cooperation Council on regional co-operation in South East Europe, Sarajevo, 2009, p.21-24.

задачи и насоки и воедно ја контролира работата на организацијата. Него го сочинуваат земјите членки коишто учествуваат во буџетот на Секретаријатот на РСС, како и трите тела од ЕУ: Претседавачот на ЕУ, Европската комисија и Секретаријатот на советот на ЕУ.

Регионалниот совет за соработка (РСС) своите одлуки ги носи едногласно, со согласност на сите свои членови, односно по пат на консензус, а работен јазик на РСС е англискиот. Во секретаријатот на РСС активно се вработени 38 лица од земјите на ЈИЕ, од кои дури 32 лица работат во неговото главно седиште во Сараево, а останатите 6 лица во Брисел. Вкупниот буџет на РСС изнесува околу 3 милиони евра на годишно ниво, од кои 1/3 од буџетот ја обезбедуваат земјите членки на РСС, 1/3 се обезбедува од Европската комисија и 1/3 од останатите земји членки на РСС.

Регионалниот совет за соработка, соработува со неколку регионални организации и иницијативи како на пример: Јадранско-јонската иницијатива (Adriatic-Ionian Initiative-AII), Организацијата за црноморската економска соработка (The Organization of Black Sea Economic Cooperation-BSEC) и Централната европска иницијатива (Central European Initiative-CEI), како и други регионални институции и организации⁹⁷.

Трансформацијата на Пактот за стабилност во Совет за регионална соработка постигна поголеми резултати во изминативе три години од неговото формирање.

Сепак, генерално она што сè уште му недостасува на РСС е потребата регионот на ЈИЕ во целост да ги преземе регионалните форуми за соработка, како свои лични инструменти за постигнување економски и социјален развој, зајакнување на безбедноста и стабилноста на регионот на ЈИЕ и воспоставување континуиран дијалог и соработка помеѓу земјите од ЈИЕ како главен негов императив.

Континуираната економска криза кај дел од земјите на ЈИЕ, а со тоа и дополнителните финансиски ограничувања на владите на земјите од ЈИЕ, ја тестира регионалната соработка на земјите од ЈИЕ, а со тоа и понатамошното дејствување на РСС.

Во текот на изминатата година, РСС беше фокусиран на клучните сегменти за натамошен економски и социјален напредок на земјите од ЈИЕ. Во овој период работата на РСС се базираше на етапно унапредување и реформирање на демократските норми и вредности, поддршка за реализација на европската и евро-атлантската перспектива на земјите од ЈИЕ преку институционалниот дијалог со телата на ЕУ и НАТО⁹⁸.

Новиот стратешки концепт на РСС, Програмата на РСС за 2011-2013 година беше усвоена во текот на 30 јуни 2010 година во Будва на 14-тата средба на шефови на држави и влади од Процесот на соработка на земјите од ЈИЕ. Стратешкиот преглед 2011-

⁹⁷ RCC, Annual Report on regional co-operation in South East Europe 2008-2009, 14 may 2009, Sarajevo, p.21.

⁹⁸ RCC, Strategy and Work Programme 2011-2013, Sarajevo, 17 june 2010, pp.75-76.

2013 година на РСС, дава конкретен динамичен план со рокови за реализација на специфични активности на РСС во приоритетните пет области за предвидените три години⁹⁹.

Покрај Стратешкиот преглед за работа на РСС за 2011-2013, кој е истакнат во точката 1.3 од овој самит, клучни точки се : продолжувањето на отворени врати кон НАТО во точка 1.6; стратегијата на Европа до 2020 година во точка 1.11; приемот, иако експлицитно не се открива, меѓутоа повеќе од очигледно се мисли на Република Хрватска, во Европската унија до 1. јули 2013 година. Понатаму, се известува за следниот 15-ти самит на Процесот за соработка на земјите од ЈИЕ (*Southeastern Europe cooperation Process-SEECP*), кој ќе се одржи во текот на јуни 2012 година во Белград и 16-от самит во Охрид во текот на јуни 2013 година¹⁰⁰.

Како краен заклучок за натамошниот напредок во работата на РСС е дека тој може регионално да зајакнува само преку искрена соработка и иницијатива на земјите од ЈИЕ, односно преку нивно кохерентно дејствување и добро насочена енергија¹⁰¹.

Особено важно за регионот на ЈИЕ и за координирана и ефикасна активност на РСС е вклучувањето на Европската комисија во неговата дејност за да се дефинира сеопфатната визија на РСС и да се прикажат стратешките перспективи во конкретни регионални иницијативи на РСС.

Од друга страна, основната цел на земјите од Европската унија е во согласност со нејзините приоритети и интереси, земјите од Југоисточна Европа да станат нејзини стратешки партнери. Земјите од Југоисточна Европа, на ова поле, во минатото беа навистина значително минимизирани.

Досега стратешката цел на евроинтеграциските процеси оди рака под рака со регионализацијата, така што перспективите за членство во Европската унија на земјите од централна и источна Европа се докажа дека најлесно се остварува преку зајакнување на стабилноста на државите од овој регион, демократизација и транспарентност на државните институции преку спроведување високи демократски модели и спроведување економски и други реформи во сите државни сегменти на земјите од Југоисточна Европа компатибилни на земјите членки на Европската унија¹⁰².

Она што овде би требало да го потенцираме е дека ако до сега проширувањето на НАТО алијансата и Европската унија одеше преку колективен или групен пристап на

⁹⁹RCC, Annual Report of the Secretary General of the Regional Cooperation Council on Regional Cooperation in SEE 2010-2011, Sarajevo, 12 may 2011, pp. 6-7.

¹⁰⁰ SEECP, Budva Declaration of the 14th Meeting of the Heads of State and Government of the South East European Cooperation Process, Budva, June 30, 2011, p.10.

¹⁰¹ RCC, Annual Report of the Secretary General of the Regional Cooperation Council on regional co-operation in South East Europe, Sarajevo, 28 May 2010, pp. 43-46.

¹⁰² Tim Judah, The EU must keep its promise to the Western Balkan, London centre for European reform, 2006.

повеќе земји, сегашната и идната политика за интеграција на земјите кои сакаат да станат полноправни членки на НАТО и ЕУ е видоизменета.

Односно, регионалните иницијативи за соработка кои можат да се иницираат индивидуално од страна на земјите на Југоисточна Европа или пак, од трета страна, во нашиов случај од страна на НАТО и ЕУ, се основата за евро-атлантско интегрирање¹⁰³, а условот за целосно интегрирање во НАТО и ЕУ се успешно спроведените реформи на секоја земја од Југоисточна Европа „индивидуално“.

Така што, според редовните извештаи на НАТО и ЕУ тие се сосема во право кога велат дека регионалните иницијативи за соработка на земјите од Југоисточна Европа се навистина од страна на овие земји добро прифатени. Меѓутоа, спроведувањето на индивидуалните реформи за интеграција во НАТО и ЕУ на секоја земја од Југоисточна Европа поединечно, покажа дека некои од овие земји се далеку напред, а некои на самиот почеток од наведените реформи за успешна интеграција во НАТО и ЕУ.

ИНИЦИЈАТИВИ НА НАТО ЗА РЕГИОНАЛНА СОРАБОТКА НА ЗЕМЈИТЕ ОД ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА

Радикалните промени кои настанаа во рамките на светската констелација со завршувањето на Студената војна кон крајот на деведесеттите години од минатиот век, дадоа јасни насоки за реинтегрирање на земјите од Југоисточна Европа и градење регионални институции и демократски нации. Интеграционата стратегија на земјите од Југоисточна Европа во системите за колективна безбедност и одбрана (НАТО и ЕУ), првично беше инициран поради ужасот од војните во поранешна Југославија што го доживеаја дел од овие земји. Така што, основното решение за заборавање на суровото минато на земјите од Југоисточна Европа беше градењето безбедни независни држави преку соработка, заемна поддршка, промовирање регионална безбедност, стабилност и крајна цел - интеграција во НАТО.

Вооружените конфликти на верска и национална основа, нарушената безбедност и нестабилност на просторот на земјите од Југоисточна Европа во текот на последната деценија од дваесеттиот век, претставуваат индиректен безбедносен предизвик и за земјите членки на НАТО и Европската унија.

Сето ова, кое погоре го наведовме, ја усмери НАТО алијансата да преземе активности за поддршка на мирот и постконфликтно градење на соживотот во земјите од Југоисточна Европа кои директно беа инволвирани во жестоки воени конфликти и кризи.

¹⁰³ David Carment, Dane Rowlands. Vengeance and Intervention: Can Third Parties Bring Peace without Separation?, Security studies 13, No.4,2005, pp. 367-385.

Најпрво активностите на НАТО се одвиваа во Босна и Херцеговина и тоа непосредно по конфликтот кој се одвиваше во текот на 1990/91 година, за време на распаѓањето на поранешната Социјалистичка Федеративна Република Југославија, а заврши со Дејтонскиот мировен договор во текот на 1995 година. На состаноците на Советот на министри пред потпишувањето на Дејтонскиот договор во 1995 година, врз основа на политичка условеност како инструмент за директен процес на политичка соработка, се спроведоа серија политички барања кои требаше да се реализираат: почитување на човековите и малцинските права, правото на враќање на бегалците и раселените лица, развојот на демократските институции, политички и економски реформи, подготвеност за унапредување на регионалната соработка и почитување на мировниот договор.

Подоцна се додадоа и следниве услови: меѓусебното признавање на сите држави од поранешна Југославија, соработка со Меѓународниот суд во Хаг со испорачување лица кои се прогласени за воени злосторници.

Понатаму, мировните активности на НАТО, координирани заедно со Обединетите нации и Европската унија продолжија во Косово во текот на 1999 година и во текот на 2001 година во Македонија, каде избувна внатрешен вооружен конфликт.

Косовската криза од 1999 година ја усмери меѓународната заедница да го преиспита својот ангажман во регионот на Југоисточна Европа за да усвои целосен пристап кон изградба на безбеден и стабилен регион.

Овие активности на регионот на Југоисточна Европа се манифестирани со иницијативата на НАТО алијансата за земјите од Југоисточна Европа (Southeastern Europe initiative-SEEI), која првпат е иницирана за време на Вашингтонскиот самит на НАТО во текот на месец април 1999 година¹⁰⁴. Од тогаш, па до денес, активностите на НАТО алијансата и Европската унија се насочени кон изградба на безбеден и стабилен регион на земјите од Југоисточна Европа, што тие го спроведуваат преку активни мировни мисии за промовирање на регионална безбедносна соработка. Вашингтонската иницијатива на НАТО алијансата промовираше регионална соработка и долготрајна безбедност и стабилност во регионот.

Оваа иницијатива е базирана на четири есенцијални основи:

- консултативен форум за безбедносни прашања на Југоисточна Европа;
- работната група „ад хок“ (Ad Hoc Working Gruppe-AHWG) за регионална соработка на земјите од Југоисточна Европа под покровителство на Евроатлантскиот партнерски совет (*Euroatlantic Partnership comittes -EAPC*);
- работни активности и инструменти на Партнерството за мир (*Partnership for Peace-PfP*);

¹⁰⁴ Oana C. Popa, Ethnic Nationalism and regional security in Southeast Europe. A Multidimensional perspective, Romania, 1999, pp.19-20.

- целни безбедносни програми за соработка на земјите во Југоисточна Европа.

Консултативниот форум првично се состана на Вашингтонскиот самит во текот на 1999 година, а потоа се состана на амбасадорско ниво при Штабот на НАТО. Во него во моментов активно се вклучени четири земји партнери од Југоисточна Европа. Евроатланскиот партнерски совет на „ад хок“ работната група EAPC-AHWG (*EAPC- Euroatlantic Partnership council – AHWG-Ad Hoc working Groupe*) идентификуваше идеи за промоција на регионалната соработка кои и понатаму активно се развиваат и продлабочуваат. Овие идеи се вклопени во тековните активности на Програмата на земјите членки на Партнерството за мир и соработка под покровителство на НАТО.

Методологијата на иницијативата на Партнерството за мир и соработка во Југоисточна Европа создаде многубројни значајни прашања за Југоисточна Европа, како што се: транспарентноста во планирање на одбраната, кризниот менаџмент и менаџментот на вооружените сили.

Активности кои првично беа иницирани на овие теми беа, таканаречените работилници, кои се фокусираат на одбранбените реформи и проекти на целокупниот регион на Југоисточна Европа.

Дел од земјите на Југоисточна Европа семинарите на теми „Работилници од сфера на спроведените одбранбени реформи на секоја од земјите на Југоисточна Европа“ ги водеа самоиницијативно, а дел од нив ги водеа со иницијатива на НАТО¹⁰⁵.

Крајната цел на овие „Работилници“ или семинари е земјите од Југоисточна Европа да се дополнуваат една со друга во делот на успешно спроведените одбранбени реформи и со тоа да промовираат безбедност во Југоисточна Европа преку регионална соработка.

Управната група за безбедносна соработка во Југоисточна Европа (SEEGROUP)) била воспоставена за да ги координира регионалните проекти, така што таа редовно се состанува во штабот на НАТО во Брисел и сè повеќе се насочува кон проширување на улогата на земјите учесници во менаџментот на регионалните проекти и на спроведување на годишниот акционен план.

Проектите на Управната група за безбедносна соработка во Југоисточна Европа (SEEGROUP) вклучуваат:

- компаративни студии на Југоисточна Европа (SEESTUDY);
- размена на воено-политички и одбранбени стратегии на земјите во регионот на Југоисточна Европа, како и предупредувања, превенција на конфликти и информации на кризниот менаџмент (SECHANGE);

¹⁰⁵ Bisera Turković, NATO od Siguronosnog saveza do Savremenih izazova, Sarajevo, 2006, str. 205-209.

- координирани активности за редукција на пролиферацијата и контрола на тешкото и лесното вооружување;
- гранична безбедност и граничен менаџмент;
- поддршка на реформите во одбраната;
- подобрување на соработката со зголемување на антитерористичките активности (SEEPRO);
- активности околу планирање на цивилните вонредни состојби, и
- воспоставување ефикасен центар за размена на безбедносни информации.

Регионалните иницијативи за соработка за време на Вашингтонскиот самит од 1999 година се покажаа како вистински патоказ за долгорочна безбедност и стабилност на регионот на Југоисточна Европа.

Примарните приоритети за интеграција на земјите од Југоисточна Европа во НАТО се: политичките, економските, воените и геостратешки реформи, условени со исполнување одредени стандарди, како и ефикасна контрола врз сите сегменти на државните институции во согласност со интероперативноста и компатибилноста со институциите и телата на земјите членки на НАТО алијансата¹⁰⁶.

На воен план овие реформи ќе создадат мобилни, професионални и добро опремени вооружени сили, со тоа што нивната борбена готовност треба да биде интероперативна со земјите членки на НАТО¹⁰⁷.

Структурата на вооружените сили вклучува пред сè: одбранбени сили, сили за брза интервенција, територијални одбранбени сили како и резервни вооружени сили.

ЗАКЛУЧОК

Денес, регионализмот во Југоисточна Европа се рedefинира како „отворен регионализам“, односно повеќе етапен политички систем управуван одвнатре, во смисла на: прекугранична, транснационална и регионална соработка која ги надополнува и зајакнува позициите на земјите од Југоисточна Европа успешно да се интегрираат во Европската унија и НАТО.

Овој постепен развој на регионалната соработка во земјите од Југоисточна Европа индиректно изминатиов период се водеше преку Процесот за соработка во Југоисточна Европа (Southeast Cooperation Process-SEECР), така што позитивниот развој го поздравил и министрите за надворешни работи на ЕУ, притоа охрабрувајќи ги државите

¹⁰⁶ Александар Дончев, Современи безбедносни системи, Скопје, 2007, стр.221-222.

¹⁰⁷ Пошироко за реформите на вооружените сили на РМ види кај: Оливер Бакрески, Реформските приоритети на РМ на патот кон НАТО, (Перспективите на РМ на патот кон НАТО и ЕУ-вонреден број на Современа македонска одбрана, Скопје, 2006, стр.98-99.

од ЈИЕ дека SEЕСР постепено станува глас на регионот¹⁰⁸, со нагласок дека тоа е голем исчекор кон евро-атлантската интеграција, но индивидуалните реформи се темелот за интеграција во НАТО и ЕУ.

Воедно и НАТО не го преферира регионалниот пристап, на земјите од Југоисточна Европа како примарна база и како крајна цел за интегрирање во НАТО алијансата. Туку, бара неговите потенцијални членови да ги исполнат сите норми и стандарди пред да бидат интегрирани во алијансата, притоа не водејќи строго сметка какво е опкружувањето на нивните потенцијални членови.

Концептот на регионалната соработка во рамките на процесот на интеграција на земјите од Југоисточна Европа беше директно усвоен од страна на Европската унија во текот на 1997 година со Регионалниот приод и во 1999 година преку Пактот за стабилност.

Таквиот регионален пристап отсекогаш бил грижа на ОБСЕ, која презеде голем дел од обврските со процесот на стабилизација и изградба на регионалните институции, особено во Босна и Херцеговина.

Спротивно на наведеново, НАТО алијансата создава паралелна стратегија за проширување во регионот, која никогаш не развива таков пристап и која само во поблиското минато создаваше билатерална соработка.

Од јули 2003 година, Европската унија и НАТО развиваат заеднички пристап и блиско партнерство за стабилност и безбедност на земјите од Југоисточна Европа.

Улогата на НАТО најлесно се претставува преку програмите Партнерството за мир, Акциониот план за членство и поддршка во областа на одбранбените реформи.

Од друга страна, пак, улогата на Европската унија се фокусира на стабилизација и асоцијација и на Европската безбедносна и одбранбена политика¹⁰⁹.

Првичните резултати на воспоставување евро-атлантска клима на просторот на поранешна Југославија се почувствува со брзиот напредок и имплементирање на западно европското гледиште, најпрвин во Република Словенија, а потоа и во Република Хрватска¹¹⁰.

Понатамошниот економски развој и културен баланс помеѓу Централна и Југоисточна Европа евозможен само преку континуирана, односно перманентна мултилатерална соработка помеѓу овие региони на Европскиот континент.

¹⁰⁸ Стојан Славески, Интеграција на земјите од Западен Балкан во евро-атлантските структури: Прилог кон регионалната безбедност (Перспективите на РМ на патот кон НАТО и ЕУ-Современа накедонска одбрана-вонреден број), Скопје, 2006, стр. 202.

¹⁰⁹ Predrag Simić, Regional Cooperation in Southeast Europe - Old Challenges, New Threats, Universitas Danubiana, 1998.

¹¹⁰ Milica Delevic, Regional cooperation in the Western Balkan, European union: Institut for security studies, 2007, p.109-110.

Сето ова претставува дел од интернационалните заложби на земјите членки на НАТО и Европската унија, за спречување на понатамошните конфликти во земјите од Југоисточна Европа.

За време на Дејтонската спогодба Европската унија и Соединетите Американски Држави јасно ги истакнаа своите иницијативи за стабилна и неконфликтна состојба на Балканот, со тоа што на крајот дојдоа до финален заклучок дека освен регионална соработка помеѓу земјите од Југоисточна Европа потребно е таа соработка да продолжи и перманентно да се проширува и со други земји надвор од регионот¹¹¹.

Она што реално недостасува во индивидуалните анализи и проценки на секоја од земјите на Југоисточна Европа поединечно е дека: регионалната соработка на земјите од Југоисточна Европа е потребна најпрвин поради решавање на многубројни прашања од областа на организираниот транснационален криминал, подобрување на трговијата помеѓу земјите од Југоисточна Европа, привлекување странски инвестиции преку промовирање на мирен и стабилен регион, подобра подготвеност при справување со елементарни непогоди и катастрофи и многу други регионални активности.

Понатаму, регионалната соработка е предуслов и за евро-атлантските и европските интеграции на земјите од Југоисточна Европа, иако земјите членки на НАТО и ЕУ ги земаат оние земји од Југоисточна Европа за потенцијални земји членки кои покажале целосна зрелост во односите со нивните соседи како на регионално ниво така и на ниво на соработка со останатите меѓународни организации и групации.

Земјите членки на НАТО и ЕУ постојано ја набљудуваат работата на земјите кои претендираат да бидат нивни членови, со тоа што покрај успесите на ниво на регионалната соработка, најбитен е успехот кој го достигнала секоја земја од Југоисточна Европа на индивидуално поле согласно предвидените реформи според стандардите на НАТО и ЕУ.

Од почетните иницијативи на НАТО и ЕУ кои се иницираа поради Косовската криза од 1999 година, па до денес може да констатираме дека регионалните иницијативи од преименувањето на Пактот за стабилност во Регионален совет за соработка, од 2008 година па наваму, директно се иницирани од земјите на ЈИЕ, што значи дека тие полека но сигурно станаа „регионална сопственост“.

Сето ова свесно го направија првичните иницијатори на овие иницијативи (НАТО и ЕУ) за некогашните непријатели за време на распаѓањето на поранешната СФРЈ, полесно да најдат соодветен модус како заеднички подобро да се развиваат преку регионалните иницијативи кои самите ги иницирале.

¹¹¹ Dimitar Bechev, *Contested Borders, Contested Identity: The Case of Regionalism in South East Europe*, St Antony's College University of Oxford, *Journal of Southeast European and Black Sea Studies*, 2004, p.12.

Меѓутоа, ако се земе предвид дека од воспоставувањето на регионалните иницијативи во ЈИЕ до сега поминаа околу 12 години, може да се заклучи дека тоа е исклучително краток период за истите да бидат директно иницирани и водени од земјите на ЈИЕ.

Со тоа се постигна спротивен ефект, каде наместо да се прати колективниот интерес и подеднаквиот напредок на земјите од ЈИЕ преку директни иницијативи на НАТО и ЕУ, на прво место дојде индивидуалниот, а не колективниот успех, при што одредени земји од ЈИЕ отидоа многу напред кон евро-атлантските и европските интеграции, а одредени земји од ЈИЕ премногу заостанаа. Ова е резултат на пребрзата одлука на НАТО и ЕУ да не ги иницира директно регионалните иницијативи, туку истите да ги препушти на нивните актери, земјите од ЈИЕ.

Но од друга страна, НАТО и Европската унија како меѓународни организации не можат да се позиционираат на едно место во светот, бидејќи тие како колективни системи за безбедност и одбрана споделуваат глобални вредности и одговорности.

ЛИТЕРАТУРА

1. Александар Дончев, *Современи безбедносни системи*, Скопје, 2007.
2. Билјана Ванковска, *Институции на Европската унија*, Скопје, 2008.
3. Bisera Turković, *NATO od Sigurnosnog saveza do Savremenih izazova*, Sarajevo, 2006.
4. Вернер Вајденфелд, Волфганг Веселс, *Европа од А до Ш - Прирачник за европска интеграција*, Скопје, 2003.
5. David Carment, Dane Rowlands. *Vengeance and Intervention: Can Third Parties Bring Peace without Separation?*, *Security studies* 13, No.4, 2005.
6. Dimitar Bechev, *Contested Borders, Contested Identity: The Case of Regionalism in South East Europe*, St Antony's College University of Oxford, *Journal of Southeast European and Black Sea Studies*, 2004.
7. Зоран Нацев, Димче Петровски, *АРМ кон НАТО*, Скопје, 2009
8. Јелица Миниќ и Јасминка Кроња, *Регионална соработка за развој и европска интеграција*, Скопје, 2007.
9. *Конференции за Превенција и човекова безбедност 2005-2007, Партнери во мир и превенција Регионална стабилност преку човекова безбедност*, Скопје, 2008.
10. Katzenstein, Peter J. "Regionalism in Comparative Perspective" in *Cooperation and Conflict*, Vol.32, No.2, 2007.
11. Milica Delevic, *Regional cooperation in the Western Balkan, European union: Institut for security studies*, 2007.

12. Oana C. Popa, *Ethnic Nationalism and regional security in Southeast Europe. A Multidimensional perspective, Romania, 1999.*
13. Оливер Бакрески, *Реформските приоритети на РМ на патот кон НАТО*, (Перспективите на РМ на патот кон НАТО и ЕУ-вонреден број на Современа македонска одбрана, Скопје, 2006.
14. Predrag Simić, *Regional Cooperation in Southeast Europe - Old Challenges, New Threats*, Universitas Danubiana, 1998.
15. Стојан Славески, *Интеграција на земјите од Западен Балкан во евроатлантските структури: Прилог кон регионалната безбедност*, (Перспективите на РМ на патот кон НАТО и ЕУ- Современа македонска одбрана вонреден број), Скопје, 2006.
16. Стојан Славески, *Компаративна анализа на регионалните иницијативи во Југоисточна Европа*, Современа македонска одбрана бр.17, 2008.
17. Tim Judah, *The EU must keep its promise to the Western Balkan*, London centre for European reform, 2006.
18. Трајан Бендевски, *Право на Европската унија*, Скопје, 2001.
19. Milica Delevic, *Regional cooperation in the Western Balkan, European union*. Institut for security studies, 2007.

ДОКУМЕНТИ

20. *Progres Report on Regional Ownership and Streamlining of Stability Pact Task Forces and Initiatives, 10 may 2007.*
21. *SEECP, Collection of Speeches at the Zagreb Summit, 11 may 2007.*
22. *Recommendation for a Regional investment strategy, OECD, 2008.*
23. *Final Report of the Special coordinator on Regional ownership and Streamlining of Stability Pact Task Forces and initiatives, Sofia, 27 february 2008.*
24. *Regional Cooperation Council Secretariat, Annual Report of the Secretary General of the Regional Cooperation Council on regional co-operation in South East Europe, Sarajevo, 2009.*
25. *RCC, Annual Report on regional co-operation in South East Europe 2008-2009, Sarajevo, 14 may 2009.*
26. *Prospekt na Sovet za regionalna sorabotka, Sarajevo, 2010.*
27. *RCC, Annual Report of the Secretary General of the Regional Cooperation Council on regional co-operation in South East Europe, Sarajevo, 28 May 2010.*
28. *RCC, Strategy and Work Programme 2011-2013, Sarajevo, 17 june 2010.*
29. *RCC, Annual Report of the Secretary General of the Regional Cooperation Council on Regional Cooperation in SEE 2010-2011, Sarajevo, 12 may 2011.*

30. SEECP, Budva Declaration of 14th Meeting of the Heads of State and Government of the South East European Cooperation Process, Budva, 30 June, 2011.

ИНТЕРНЕТ СТРАНИЦИ

www.stabilitypact.org

www.worldbank.org

www.secinet.info

www.oecd.org

www.investmentcompakt.org

www.nato.int

www.rcc.int